

PELLE JÁNOS

A Nautilus az Anker közben

Ez a bérpaloták között megbúvó csöndes öböl ideális kikötő egy bűvárnaszád számára. Már a neve is erre utal: Anker, vagyis horgony. Apa megmutatta, hogy a biztosítótársaság kétágú jelképe díszíti a lépcsőházak fordulót és a körfolyosók rácsait is. S még egy, cáfolhatatlan bizonyíték. A köz bejáratát a háború előtt két oldalról elzárták az idegen hajók elől, és akkor még megvoltak azok a hatalmas vasbakok, melyekre egykor a hatalmas láncokat függesztették.

Félbehagytam Verne Gyulát. Apa szövegét, hogy segítsek neki, mert begyűjt a fürdőszobakályhába. 1956 október huszonnyolcadika volt, öt napja olvastam már a *Nemo kapitány*-t. Azt hittem, le kell mennem a pincébe, hogy segítsek felhordani a tüzelőt; nálunk ugyanis, nem úgy, mint az elektromosság minden áldását élvező tengeraltjárón, még ilyen hagyományos módon melegítettük a fürdővizet.

A kilencágú koronával ékeskedő rézhenger váratlanul kezdett el duruzsolni, majd izzani. Már az ősidőkben megtanultam, hogy ilyenkor nem szabad megsimogatni a rovátkáit, hanem óvakodni kell tőle, mint egy ismeretlen szörnyetegtől. Csak annyira merészkedtem közel hozzá, mint a Nautilus a tenger alatti vulkánhoz, máris megcsapott a hőség, amit magából árasztott.

„Jó szolgálatot tesz ez a hercegi kályha”, állapította meg minden begyűjtésnél Apa, aki mint rendesen, most is frottirköpenyben járkált a lakásban. „Ennyi jutott nekünk az elhagyott javakból”, felelte Anya, ekképp érzékeltetve, hogy nem nyűgözi le az ügyesség, amivel a férje a nevezetes rézhengert megszerezte.

Nem elég, gondoltam, hogy Nemo kapitány titokban tartja utasai előtt a múltját, még a szüleim sem teljesen őszinték velem. A kályha történetét is úgy kellett kihámoznom a szavaikból. Így derítettem fényt rá, hogy 1949 őszén, amikor Apa a Pénzügyi Központ – röviden: péká – főosztályvezetője volt, listát köröztek az arra érdemes elvtársak között, amin „elhagyott javakat” lehetett igényelni. Csakhogy ezek a tárgyak nem a tengerfenéken heverték évszázadok óta, hanem tulajdonosaik jobb esetben külföldre menekültek, rosszabb esetben börtönben vagy internálótáborban várták a szabadulást. Apa akkor az „elhagyott javak” közül egyedül egy fürdőszobakályhára tartott igényt, tekintettel egy születendő csecsemőre, azaz rám.

„Most, hogy kitört a forradalom, nem szeretnék a Serédi helyében lenni”, folytatódtott a párbeszéd két szoba távolságából. Ez a gyakran emlegetett pékás kolléga a lakása berendezéséhez egyenesen herceg Hohenlohe rezidenciájában válogatott egy stráf-kocsira valót. „Lehet, hogy, hogy még ezzel a kályhával is el kell majd számolnunk?”, kérdezte Anya. Talán tényleg visszaköveteli majd tőlünk valaki ezt a kályhát, gondoltam. Az a kimondhatatlan nevű herceg Hohenlohe egyszer csak becsenget hozzánk Nemo kapitány kíséretében, aki szintén herceg vagy maharadza volt, mielőtt elbújjosott az angolok elől az óceánok mélyére. Mindeddig azt hittem, hogy arisztokraták csak legendákban léteznek, mint a víziszörnyek. Most mégis elképzelhetőnek tartottam, hogy előkerülnek valahonnan, talán épp a tenger alól. Nem félttem tőlük, hiszen tudtam róluk, hogy jóindulatúak és nemeslelkűek; annak idején, 1944 novemberében, amikor az egyik ilyen csodalény felbukkant a saját, Esterházy utcai lakásában, ahol épp a szüleim bujkáltak, igazi gentlemenként fordult ki az ajtón, s meg sem állt Mallorca szigetéig.

„Majd azt mondjuk a hercegnek, hogy pardon, nagyméltóságú uram, kölcsönvettük a kályháját, de ha igényt tart rá, viheti. Bár szerintem Nagy Imrének kisebb gondja is nagyobb annál, hogy a grófokkal meg az ingóságokkal törődjön. De most már lássunk a dolog után. Add ide azt a két kötetet, fiacskám.”

Buzgón eleget tettem a kérésnek, s a domború kötésű, csokoládébarna színű könyvek eltűntek a hercegi kályha lángoló torkában. Kényelmesen, tisztán gyújtottunk be a könyvekkel, amit a Nautiluson semmiképp sem tehattünk volna, részben azért, mert ott vilányáram szolgáltatta a melegvizet, részben pedig azért, mert bármennyire is gazdag volt a könyvtár, még Sztálin sem volt meg benne, nemhogy a bordó Rákosi összes, vagy a halványkék Molotov.

Mire az összes kötet elég, bemelegszik a fürdőszoba. Olyan kézenfekvőnek tűnt ez a módszer, hogy nem értettem, miért jártunk le eddig a pincébe, s hallgattuk Anya szemrehányásait a szénpor miatt, amit hiába töröltünk le a lábunkról, mégis behurcoltunk a lakásba. „Könyveket kár lenne elégetni, de ezek összefűzött brosúrák, és csak bajt hozhatnak ránk. Talán a kiadó is tűzre szánta őket. . . olvasd csak el, mi van a címlapra írva!”

„Szik-ra”, szótagoltam.

„Hagyd már békén azt a gyereket, ne tömd tele a fejét marhaságokkal”, csattant föl Anya.

Nemo kapitány ebédlőjében, ahol éppen olyan régimódi pohárszék állt, mint a nagynénémnél, aki a Benczúr utcában lakott, az első étkezés tengeri teknőc-szeletből, delfinmájból és tengeri ugorkából állt; desszertként cethal tőgyéből fejt tejszínt és tengeri rózsakompótot szolgáltak föl. Ehhez képest a húseves, a rántott sertéskaraj és a rósejbn meg lehetőséges egyhangú táplálék volt. Apa vasárnaponként mindig ugyanezt főzte, meg lehetőséges zsírosan. Mégis büszke volt a tudományára, amire a munkaszolgálatban tett szert, amikor két tucat magával elszakadt az alakulatától, és ő volt a szakács.

Evés után a szüleim rendszeresen lefeküdtek, legnagyobb bánatomra, hiszen nem tudtam mit kezdeni magammal a csendbe burkolózó, félhomályos lakásban. Verne Gyulát sem olvashat örökké az ember, ezért ha jó volt az idő, a csendes pihenő alatt lementem az Anker közbe, focizni. Általában egyedül rugdostam a labdát a lehúzott redőnyöknek, ritkán akadt csak társam, akivel egyérintőzni lehetett. Szívesen lementem volna most is, akár labda nélkül, mert kimondhatatlanul vonzott az utca. Szerettem volna valami hasonlót látni, mint előző nap, amikor népes tömeg csoportosult két fiatalember köré, akik az Andrássy úton végig kicserélték a Sztálin út feliratot, s azóta a házak büszkén viselik a Magyar Ifjúság útja táblákat.

Ezúttal a legénység nem feküdt le. Készültségbe helyezkedtünk, mert Rezső bácsiékát vártuk a szomszédos Éva-öbölből. Délelőtt hallottam, amint a két kapitány telefonon megbeszélte a látogatást, hogy együtt értékeljék ki a katonai helyzetet. Kis flottánk nemcsak a rádióból értesült az eseményekről, de előőrse is volt a harcok közelében, mely rendszeresen beszámolt arról, hogy most éppen ki kire lő.

Emmi néni a Corvin mozi mellett, a József-szorosban horgonyzott, közel a Mária Terézia citadellához. Sajnos, Apa hiába buzdította, hogy lessen ki a redőny rései között, s mondja meg, vannak-e még arra orosz tankok, az idős hölgynek ehhez nem volt kedve. Arra hivatkozott, hogy a készüléke zsinórja nem ér el ablakig. Viszont ha Apa annyira kíváncsi a helyzetre, jöjjön el, s nézze meg a saját szemével.

Három óra felé, amikor Rezső bácsi és a felesége már megitta a kávéját, olyan hírek érkeztek Emmi nénitől, hogy „most nagyon lönek, valami rémes csörömpölést és csikorogást is hallok, és a szomszéd is csöngetett, hogy menjünk le a pincébe, ha csönd lesz, majd felhívlak.” Szép kis naszád, amelyik így retteg a belövésctől, gondoltam. Apa és Rezső bácsi is dühösek voltak rá, mert nem lettek tőle okosabbak. Ezért inkább a háborúról cseréltek eszmét, amiben előbb karpaszományosként, majd muszoként mind a ketten részt vettek.

Annyit beszéltek légitámadásokról, aknákról és hasonlókról, hogy a Corvin mozi környéki harcok az ostrommal, a szárazföldi háborúk pedig a tengeri csatákkal mosódtak össze a fejekben. Az világos volt, hogy míg az oroszok az Üllői úton, az angolok és a franciák a Szuezi csatornán törnek előre. Csak azt nem voltam képes felfogni, hogy kik lőnek rájuk és miért. Kézenfekvő volt, hogy valamiképp a németek jöttek vissza; ezt sugallta szüleim aggódó arckifejezése is. Bizonyára itt vannak velük a nyilasok is – vagy mindig is itt voltak? – akik bennünket a Dunába géppuskáznak, ha idejében nem menekülünk alá előlük a hús habokba.

„A zsamokok a tengert nem hajthatják az uralmuk alá. Felszínén ma még folytathatják jogellenes üzemeiket, háborúskodhatnak, felfalhatják egymást, kihurcolhatják a víz színére a föld minden borzalmát. De harminc lábbal a tenger színe alatt hatalmuk véget ér, befolyásuk semmivé lesz, erejük összeomlik. Ó, professzor úr, a tenger ölen érdemes csak élni! A tenger ölen van csak igazi függetlenség! A tengerfenéken nincsenek urak és hatalmasok! A tenger alatt én szabad vagyok!”

Én voltam az egyetlen, aki felfogta Nemo kapitány szavainak értelmét, mert Apát és Rezső bácsit teljesen lekötötte a hadihelyzet. „Az oroszok most bevetik a nehéztüzérséget és a légierőt is, ahogy a Waffen SS Varsóban, és akkor semmi sem marad belőlünk. Én láttam a gettó lángszórával felégetett romjait.” „Pont most vetnék be a Sztálinorgonákat, amikor 1944 decemberében sem rombolták le Budapestet? Mit szólna hozzá a nemzetközi közvélemény?” Anya ekkor váratlanul beleszólt, és szidni kezdte a nemzetközi közvéleményt, ami eltúrte, hogy nőket és gyerekeket pusztítsanak el a gázkamrákban; de ekkor eszébe jutottam, s átparancsolt a másik szobába, mert gyerekeknek nincs helye ott, ahol felnőttek szörnyűségekről beszélnek.

Pedig én már régen megszoktam a rémségeket, s úgy voltam velük, mint a barlangvasúttal a Városligetben: közelről még a kalimpáló csontváz sem olyan rémítő. A vad pápuák, vagy a szörnyűséges óriás polip, amelyik elragadja a Nautilus egyik matrózát – tőlük valóban félttem. Azt viszont magától értetődőnek találtam, hogy tömérdék rokont öltek meg a németek és a nyilasok, sőt, olyan is volt, aki a hadifogságból nem tért haza – mi a különös ebben? Elkönyveltem, hogy miként Arronax professzor és Nemo kapitány szüntelenül a tenger élővilágáról beszélget, úgy a zsidó családokban, különösen, ha vendégek jönnek, a halottakról és az eltűntekről esik szó. Ilyenkor a férfiak rendszerint felkiáltottak: „még egyszer nem hagyjuk, hogy úgy terejenek a vágóhídra, mint a barmokat!” De bár azt el tudtam képzelni, hogy a Nautilus, áttörve a jégpáncélt, felmerül a Déli-sarkon, az már meghaladta a fantáziámat, hogy kitaláljam, mit tenne az adott esetben Rezső bácsi, aki egy KTSZ főkönyvelője volt. Egyáltalán: sejtelmem sem volt, kik vagyunk mi, ha éppen nem gyilkolnak, hanem békén hagynak bennünket.

Származásunk még a legendás hajó legénységénél is tarkább volt, hiszen egyszerre voltunk zsidók, jevrejek, uszeranerek, héberek, hitsorsosok, biboldók, sőt, még eszkimók is – hát van ennél zavarosabb társaság? S mégis, ehhez a megfoghatatlan valamihez ragaszkodni kell, mert azt nem tehetjük, amit Apa unokatestvére, Fenyő bácsi. Ő ugyanis, amikor megjött a deportálásból, belügyes ezredes lett, és akkora párttag, hogy még lányainak sem árulta el az igazat. „Képzeljétek, azt mondta nekik, hogy ők csak kommunisták, és semmi mások”, nevetett Apa, holott ő is párttag volt, sőt, még Anya is egy rövid ideig, amíg vissza nem minősítették tagjelöltté.

A természetrajz és a rendszertan tudósai azonban közelről vizsgálva megállapíthatták volna, hogy Fenyőék és mi más-más alfajhoz tartozunk. Nyilvánvalóvá tette a különbséget, hogy az unokatestvéreim egy villalakásban laktak a Szabadság-hegyen, ahol Lenin, Sztálin és Rákosi mellszobor is volt, míg mi megmaradtunk az Anker közti udvari két szobában, és még egy valamirevaló olajnyomtatunk sem volt a vezéreinkről. Igaz,

mi is odaköltözhattünk volna arra a környékre, hiszen amikor én születtem, Apát a pénzügyminiszter a nemrég alakult Állami Biztosító vezérigazgatójává nevezte ki. De mi mindig olyan élehetetlenek voltunk, mint a szárazra vetett hal, emlegette Anya. Ezért nem lett Apa soha igazi káder, csak amolyan szakkáder, aki belekóstolt a kapitalizmusba is, hiszen a harmincas években már a Magyar–Hollandi Biztosító Pest megyei vezérigazgatójának igazgatója volt. S miután még a munkáskádereket sem támogatta eléggé, végképp gyanússá vált a IX. kerületi pártbizottság személyzetise számára. Az volt a szerencséje, hogy amikor leváltották, jutalmul nem utalták be néhány évre Recskre üdülni, mint az elődjét. De azért 1952 őszét így is kellemesebben töltötte volna egy korallzátonyon, mint Budapesten. Hónapokig nem kapott állást, s várta, hogy mikor viszi el az ÁVH; végre kegyelemből vették fel az emtéhába, vagyis a Munkaerőtartalékok Hivatalába, revizornak. Elmerült, megfélekedtek róla. már senki sem vadászott rá, hiszen a revizorok rendjébe tartozó halak húsa köztudattan ehető.

Megkérdeztem Apát, hogy felmehetnek-e a harmadik emeletre Havasékhoz, játszani. Elengedtek, mert nem tudtak velem mit kezdeni, csak zavartam volna a beszélgetést Rezső bácsiékkal. Anya megígérte, hogy majd felkopog értem a radiátoron, amikor már ideje lejönnöm. A melléklépcsőn egy perc alatt fönn teremtem, és megnyomtam a csengőt. Havas néni nyitott ajtót. Arcáról sugárzott az öröm, melyhez hasonló Ned Land, a bálnavadász érezhetett, amikor pompás, fiatal vaddisznót ejtett, amit az újguineai bennszülöttek „bariutang”-nak neveznek. „Eltakarodnak az oroszok!”

Nem értettem, hogy örülhetnek Havasék annak, hogy kivonulnak ruszók, hiszen ugyanez a hír Apát és Rezső bácsit aggodalommal töltötte el: „úgyis visszajönnek, de mi lesz velünk addig?”

Havaséknak valójában sokkal jobban kellett volna félniük a pogromtól, hiszen őket még Conseil, Arronax professzor Linné rendszerébe zavarodott inasa is zsidóként osztályozta volna. Nekünk aszombhat csak arról volt nevezetes, hogy Apa fél kettőre megjön az emtéhából, és gátlás nélkül ettük a disznóhúst; ők viszont minden pénteken gyertyát gyújtottak, és megtartották Mózes összes törvényét.

„Elmentek a felszabadítók”, jegyeztem meg az előszobában, abban a hiszemben, hogy ha felmondom az iskolában tanult leckét, elkápráztatom őket. „Engem Ravensbrückben az amerikaiak szabadítottak fel. Menj játszani a Gabival, ne üsd az orrod a politikába”, fakadt ki Havasné. Azt hiszem, az asztali rex-billiárdot nyűttük – vagy az csak később, a hatvanas évek elején jött divatba? –, de nem akartam igazán nyerni, mert közben Havasék beszélgetését figyeltem. Az asszony folyton az amerikaiakról áradozott, hogy most biztosan bevonulnak ide – na gondoltam, már csak ők hiányoznak az oroszok, a franciák, a németek, az angolok és a magyarok mellé, és akkor soha nem lesz vége a lövöldözésnek.

Szólt a rádió, s a belőle áradó lelkesedés megfoghatatlan módon magához láncolta az embereket. Pedig a bemondók, a politikusok és az írók szavai úgy visszhangzottak, mintha egy kongó csőbe beszéltek volna a stúdióban. Mindenki a szabadságot emlegette, amiben persze én is hinni szerettem volna. Sajnos, minduntalan Nemo kapitány kifakadása járt az eszemben: itt a földön soha, csak az óceán mélyén szabadulhatunk meg a zsarnokoktól.

Havasék úsztak a boldogságban. Apa szerint azt remélik, hogy visszakaphatják a divatáru-boltjukat a Rákóczi út és a Nyár utca sarkán, amit úgy vettek el tőlük, hogy még a kasszát sem üríthették ki, azután meg kis híján ki is telepítették őket. Nekünk ezzel szemben negyvenöt előtt sem volt semmink, mondta Apa, majd megjegyezte, hogy valami gyűlést hirdettek az emtéhában, mert meg kell választani a munkástanácsot. Már rajta volt a kabát, amikor csengett a telefon: Fenyő bácsiék jelentették be, hogy ők nem várják meg, amíg értük jönnek, hanem kimennek nyugatra. Elindultak a két lánnyal és kérték, hogy imádkozzunk értük, ami, minthogy eddig hallani sem akartak Istenről,

legalábbis furcsa volt. „Ha valaki béemes volt, jól teszi, ha menti az irháját”, mondta Anya. Erről Apának eszébe jutott, hogy az emtéhát sem kedvelték túlságosan az emberek. Meg lehet érteni őket, hiszen senki sem szereti, ha munkaerőtartalékként tartják nyilván. Volt különben az emtéhában egy titkos osztály is, ahol az elítéltek és a kitelepítettek munkáját szervezték – de ehhez Apának, aki az iparitanuló-intézeteket vizsgálta, tényleg nem volt köze.

Négy óra felé Apa visszajött, alig győztük várni. „Éltették Nagy Imrét, és a munkástanács elnökévé választották a párttitkárt”, számolt be a gyűlésről, amit a pincében, a kultúrteremben tartottak. Ebben az ablaktalan, rossz szellőzésű helyiségben, melyben a szónokokat és a hallgatókat ugyanaz a légszomj fogta el, mint a Nautilus legénységét, amikor a hajó belefagyott a jégbe, nemrég valami vándorzászló-ünnepség alkalmából degeszre zabáltam magam virslivel.

Pedig a munkástanács megválasztása után elhangzott néhány kijelentés, amit a szülem – nicht vor dem Kind! – eltitkoltak előttem. Először Pintér bácsi, a portás tett valami megjegyzést, hogy „nemsokára vége lesz ennek a zsidó vircsaftnak”, vagy valami hasonlót. Erre Apa kitálalt a többi revizornak, hogy „a franc essen ebbe az egész rendszerbe, azt se bánom, ha könyvügnöknek kell állnom”.

Másnap Anya megállapította, hogy fogytán a kenyér, hiába szólítja fel a rádió a pékeket, hogy süssenek. Már kora reggel be kellene állni a sarki Közért elé a sorba, de a szomszédasszony éppen most jött vissza, hogy nem érdemes ácsorogni a lehúzott redőny előtt. „Szerencsére liszt is, élesztő is van itthon, sütök én olyan veknit, hogy a tíz ujjatokat megnyaljátok utána!” Büszke voltam rá, hogy milyen találékony apám van, hiszen nemrég olvastam, hogy Ned Land, aki a Geroboar szigetén honos kenyérfa, vagy atocarpus gyümölcsét sütötte parázson, ugyanígy cselekedett. Amíg égett a gáz, Apa elmesélte, hogy hónapokig egy tábori pékségben dolgozott munkaszolgálatosként. Életében nem volt olyan jó dolga, mint akkor, fát kellett hasogatni, de megengedték, hogy a kemence mellett melegedjen, amíg odakinn harminc fokos volt a hideg, s aki nem figyelt oda, annak egy-kettőre lefagyott az orra meg a füle.

Mielőtt megszegettük a kenyeret, Apa kalapot vett, és az asztalfőre ült. Nekem is fel kellett tennem a svájcisapkámat, és ő elmondta az imát, amit soha addig nem hallottam tőle: „Bóruh átó ádadajnoj elajhénu meleh hoajlom hámajci lehem min hoórec.” Aztán késsel megkarcolta a kenyér alját, és tört belőle egy darabot, amit sóba mártott. Az első falatot a szájába vette, és csak azután adott belőle nekem és Anyának, mert „ez nem olyan kenyér, mint a többi”.

Az ismeretlen nyelv, melyhez hasonlóan talán Nemo kapitány szólt a matrózaihoz, Anyát teljesen kihozta a sodrából. „Már csak az hiányzik, hogy az apai áldásodat add”, fakadt ki Anya, amire Apa elkomorodott: „Ha már úgy sem tagadhatja le a fajtáját, legyen büszke rá!” „Ezt már nem lehet újrakezdeni. Most is látom annak az öreg rabbinak a szemrehányó pillantását a Síp utcában, amikor 1944 nyarán bejelentettem, hogy áttérünk. Akkor azt hittem, hogy az életünket mentjük meg vele. . . elegendem van már az egész cirkuszból!”

De Apa nem hagyta magát lebeszélni. Lehalkította a rádiót, ami valószínűleg egy újabb kormánylistát olvasott fel, s elmagyarázta, hogy mi az egyetlen ma is élő ókori nép magyar leszármazottai vagyunk, s ezen sem a kikeresztelkedés nem változtat, sem pedig az, hogy ő belépett a pártha. S hogy ne legyen kétségem többé, összeérintette a két tenyerét, úgy, hogy az ujjai között kis közt hagyott. „Erről a jelről még nem beszéltem veled, pedig ez is a miénk. A kiválasztottak között mi vagyunk a legelőkelőbbek, a nemesekek törzse. Kohanita vagy és elsőszülött, ami feljogosít rá, hogy az első között járulj a Tórához.”

A Tóráról már hallottam, de arról, hogy kohanita lennék, még soha; erről eszembe jutott a ceruzáimon olvasható felírás: KO-HI-NOOR, és elnevettem magam. „Majd megérted, ha eljön az ideje”, mondta Apa, s nyomban veszekedni kezdett Anyával, aki ki nem állhatta ezeket az „óhéber dolgokat”.

Egészen biztos, hogy a telefon vetett véget a vitának. Talán Fenyő bácsiék hívtak Ausztriából, hogy szerencsésen megérkeztek, mert „Elóhim szelleme lebegett felettük”. Ezt éppenséggel rádión is megüzenhették volna, mondjuk úgy, hogy „a négy tengerész szerencsésen partraszállt”, de úgy látszik, nem volt érzékük a virágnyelvhez. Még telefonáltak néhányszor, például akkor, amikor megkapták a beutazási vízumot Amerikába, de ez már valamikor 1957 januárjában, a szénzünet idején lehetett, mert a készülék egy hétköznapi csengett és én nem voltam az iskolában. Akkoriban már *A rejtelmes sziget-et* olvastam, s egyre jobban csodáltam Verne agglegény hőseit, akik között még véletlenül sincs nőnemű. Unokatestvéreim, akik mint a lányok általában, folyton vihogtak, sehogy sem illettek a hősi és férfias Újvilágba, ahol lépten-nyomon ismeretlen vadállatok leselkednek az utazóra.

Az idő bizonytalanul csordogált, egyszer megiramodott, máskor meg mintha állóvízzé öblösödött volna. Csak a tér volt biztos, az Anker közti ház, benne az udvari lakással, melybe nyáron sem sütött be sokáig a nap, de novemberben egész nap égetni kellett a villanyt. Szerencsére bennünket az utcai front kielégítően védett a belövésektől, s a gangon valamennyire még levegőzni is lehetett. Amikor az oroszok visszajöttek, Apa az ablaktalan fürdőszobába költöztetett bennünket, és a nevezetes kályha alá terített matracokon aludtunk, hogy védekezzünk a belövések ellen. Úgy döntöttünk, hogy csak akkor megyünk le a pincébe, ha megkezdődnek a légitámadások, addig a badezimmer is megteszi fedezéknek. Ezek a napok végképp homályba borulnak; azt tudom csak, hogy a legnagyobb lövöldözés idején még a konyhába sem mehettek ki, mert annak ablakából a Bazilika kupolájának tornyát lehetett látni, és hátha oda fészkelte be magát egy mesterlövész.

Szerencsére ha csönd volt, Havasékhoz mindig fölmehettem játszani, s onnan könnyebben el lehetett szabadulni, mint otthonról. A legszívesebben persze nem a szomszédba, hanem az utcára mentem volna, ahol az emberek, mintha levetették volna a rájuk kövesedett maszkot, hirtelen testvéreknek szólították egymást. Ilyen lehetett a hangulat Atlantisz legendás városában, amikor már éjjel-nappal morajlott a föld. Minden sarkon csoda történt, hiszen egynek még itt, a bérház mélyén is megcsapott a szele. Ki hitte volna, hogy az egyik lakó, Fidler úr egy fél disznóval a hátán jelenik meg, s felkiabál: „Asszonyok, hozzatok tányérokat, a falu éljelmezi a várost!” És Fidler úr, aki hentes volt, ki is mérte a pályaudvarról hozott tréfli húst, és mindenki, mi is és Havasék is lementünk és kaptunk belőle, még fizetni sem kellett.

A levegőben volt, hogy minden megtörténhet: hátha tényleg valóra válik mindaz, amiben Havasék annyira bíztak? Gábor barátom ki tudja honnan, szerzett egy nemzetiszín lobogót, amivel letakarta a kishúgát, és úgy tologatta folyosón. A demonstrációhoz természetesen én is csatlakoztam, s teli torokból énekeltük, hogy „Kossuth Lajos azt üzenté”, míg Apa véget nem vetett a randalírozásnak.

A felkelők néhány ágyudörgéstől visszhangzó nap után tűntek fel a házban. Az ablakon át láttam meg őket, s mint Arronax professzor, Conseil és Ned Land, akik előtt egy üvegfalon át, a fényszórók szikrázó fényében feltárult az óceán mélye, elragadtatva csodáltam a hősöket. Két fiú is volt közöttük, akik nyolcadikosok lehettek, s eszük ágában sem volt leszámolni a kommunistákkal, ahogy egy földszinti lakó híresztelte. Csak kényeszerűségéből vetődtek hozzánk: a Filmmúzeum épületéből lövöldöztek, amíg ki nem verték őket, s most az új támaszpontjukat az Anker közben akarták berendezni.

A padláson telepedtek meg, oda vitték föl nekik a ház lakói az ennivalót. Havas néni lángost süttött nekik, majd nekünk is lehozott egy kis kóstolót. Elmesélte, hogy sebesültek is vannak köztük, mire Apa összeszedett néhány köteg gézt, ultraszeptilt és leukoplasztot, de egyúttal azt javasolta, hogy a házbizalmi vegye rá a felkelőket a távozásra. „Ugyan már, néhány nap, és itt vannak az ENSZ-csapatok”, mondta Havas néni, mire Anya, aki az ostrom idején végig Pesten bujkált, közbeszólt: „Jó, hogy nem a csoda-fegyvert várod, Magdikám!”

A többi felkelő is fiatal volt, alig bírták el a dobtáras géppisztolyt. Máig sem értem, hogy sikerült felrobbantaniuk azt az orosz tankot az Anker köz sarkán. Néhány nap múlva azonban ahogy jöttek, eltűntek. Lehet, hogy Apára hallgattak, aki odaszólt nekik: „Legjobb lenne, ha hazamennétek, fiúk, de előbb szabaduljatok meg a fegyverektől!”

Mi, a házbeli gyerekek hónapokig kerestük az elrejtett arzenált, de hiába. Végül a fűtő találta meg tavasszal, szénporos rongyok és újságpapír alatt.

Apa az emlékezetes kenyérszegés óta nem tért ki többé az „óhéber dolgokra”. A búvárnaszádok feltöltötték készleteiket, az emtéhá is újjászerveződött. A disszidáltak kivételével mindenki elfoglalta a helyét, még Pintér, a portás is. Lehetett jelentkezni a pártba is, amire Apa csak egy év múlva szánta el magát. „Ez a legkevesebb, amit elvárnak tőlem”, mondta, mielőtt beadta a derekát.

Arra a taggyűlésre valamikor 1958 tavaszán került sor. Apát vagy négy óra hosszat faggatták, marcangolták a kollégái, akikről nem is sejtette, hogy ennyire gyűlölik őt. Fejéhez vágták, hogy könyvügynöknek akart állni, ahelyett, hogy fegyvert fogott volna a néphatalomért, hogy kispolgári szemléletű és negyvenkilenc évesen már képtelen az ideológiai fejlődésre.

„Megölném maga, ha nem néznélek benneteket”, roskadt magába Apa. Aztán életében először és utoljára leitta magát. De nem bírta az italt, s éjfél tájban, a fürdőszobában kibukott belőle a megaláztatás. Felébredtem és kimentem, megpróbáltam segíteni rajta. A hercegi kályhának támaszkodott, arca vörös volt, erei kidagadtak. „Felejtsd el, fiam, felejtsd el azt az egészet”, sóhajtottá Apa, mintha csak egy szivaccsal el akarná törölni az elmúlt hónapokat és azt, hogy én így látom őt.

Mára már csak én maradtam a Nautilus hajdani, három fős legénységéből. Az elhagyott, kagylókkal borított csodahajó belefűrődött az iszapba, fölötte jégpáncél, a gyerekkor befagyott óceánja.